

által szükségszerűen felvetett nemzeti abszolutizmus kérdése húzódik meg. Államtípusát tekintve a nemzeti abszolutizmus — még ha bizonyos országokban a már létrejött polgárság szükségletei miatt kerül is napirendre — feudális, kormányformája pedig a XV—XVI. században az abszolút monarchia, később több országban az alkotmányos monarchia. A korabeli államelméleti irodalom e kérdéskomplexumnak csupán az utóbbi oldalát, a hatalmi képviselőt kérdését képes tudatosan megragadni. Nem a reneszánsz gondolkosásmód a végső oka az ilyen államelméletnek Bonfini esetében sem, hanem az a társadalmi mozgás, aminek az egész reneszánsz kultúra is okozata.

Nem valamiféle szemléleti, hiba, inkább a „műfaj” megválasztásának bizonytalansága, a szigorúan elemzőnek szánt tudományos alkotás és — „egyműves” íróknál szükségszerűen — a főmű elemzésére profilozott esszé közötti ingadozás vezetett az adott végeredményhez, vagyis a kissé széteső és döntően pozitív volta ellenére sem hibátlan Bonfini-képhez. A kiadvány jellege miatt talán helyesebb lett volna az utóbbi megoldást választani. De ha nem, a tanulmányt — képletesen szólva — mindenképpen egy tömbből kellett volna faragni, még akkor is, ha úgy néhány kisebb kérdés áldozatul esik a durvább kimunkálásnak vagy csupán az exponálás erejéig kap helyet.

Kaposi Márton

Aggházy Mária: A barokk szobrászat Magyarországon. 1—3. köt. Bp. 1959. Akadémiai K.

A magyarországi barokk festészet monografikus feldolgozása (Garas Klára: *Magyarországi festészet a XVII. században*. Bp. 1953 és új: *Magyarországi festészet a XVIII. században*. Bp. 1955) után Aggházy Mária és az Akadémiai Kiadó jóvoltából most előttünk fekszik a hazai barokk szobrászat történetének, emlékeinek első nagyszabású tudományos összefoglalása is. Ha elkészülne még egy hasonló igényű összefoglaló mű a magyarországi barokk építészetéről is, a barokk kor magyar irodalomtörténeti korszakok képzőművészetének az ő számukra oly fontos anyagában és problémáiban immár kitűnően tájékozódhatnának. Egyelőre azonban e kívánság és óhaj helyett helyesebb, ha örömmünknek és elismerésünknek adunk kifejezést az új nagy eredmény iránt, mely az utóbbi évek egyik legjelentékenyebb alkotása a magyar barokk-kutatás terén.

Aggházy Mária munkáját elsősorban az emlékkönyv és az adatok rendkívül nagy

gonddal történt összegyűjtése és rendszerezése teszi becessé. Az olvasó és a kutató valóságos kis enciklopédiát kap: az I. kötet tartalmazza a monografikus összefoglalást, valamint a művészekre és mesteremberekre vonatkozó adattárat; a II. kötetben a hazai barokk szobrászat emlékeinek kitűnő topográfiáját olvashatjuk, végül a III. kötet az illusztrációkat tartalmazza, az Akadémiai Kiadótól az utóbbi időkben immár megszokott kitűnő technikai kivitelben. Az összegyűjtött és példásan közzétett anyag nem marad holt adathalmaz: a szerző jelentős sikerrel állapítja meg az összefüggéseket, biztos kézzel kapcsolja egybe az összetartozó emlékeket, tisztázza az egyes periódusok, emlékcsoportok külföldi és hazai előzményeit stb. Mindez biztos alapot szolgáltathat a magyarországi barokk szobrászat történetének átfogó, rendszeres előadására, az izgalmas témát sokoldalúan megragadó tudományos koncepcióra.

Sajnos a szerző nem élt ezzel a lehetőséggel, nem törekedett igazi szintézisre, az elvi problémák megoldására. Nincs megnyugtatóan tisztázva a téma elhatárolása sem. A mű címe a barokk szobrászat tárgyalását ígéri, de ez a fogalom pusztán kronológiai keret marad, a XVII. és XVIII. századot jelentve. A barokk szobrászat ezek szerint Magyarországon az 1600-as évvel kezdődne, aminek azonban maga a könyv s sok esetben a szerző saját megállapításai is ellentmondanak. Így pl. a könyv elején tárgyalt erdélyi és felvidéki síremlékszobrászat a XVII. század első felében, valamint az 1620-as évek közepén Lőcsén, Kollmitz Kristóf körül kialakult művészkor alkotásai még a reneszánsz keretei közé tartoznak, amit maga Aggházy is kénytelen több esetben megállapítani. Szemmel látható, hogy nem tisztázta a maga számára a barokk fogalmát, s nem vette igénybe e téren a rokontudományoknak az utóbbi évtizedekben a barokk-kutatás terén elért jelentős eredményeit. Az átfogó koncepció hiánya kitűnik a monográfia belső tagolásából, szerkezetéből is. A műfaji, regionális, kronológiai szempontok állandóan keverednek bennük aszerint, hogy a pozitivisták módon elrendezett adatok egy-egy nagy csoportja hogyan volt a legkönnyebben összefoglalható.

Bár Aggházy könyve így inkább csak anyagfeltárással jelent értékes hozzájárulást a magyar barokk kutatásához, az irodalomtörténeti munka számára így is sok fontos tanulsággal bír. Egerész — a szerző intenciója ellenére — megerősíti a magyar irodalomtörténet periodizációját, amennyiben a könyvből világosan kirajzolódnak a későreneszánsznak és a barokknak a XVII. század 40-es éveit táján húzódó kronológiai határvonalai. Másrészt igen sok adattal

bizonyítja, hogy a korai barokk szobrászi tevékenység főmecenásai éppen azok a főurak, akiknek a barokk irodalom is megindulását köszönheti. S végül, igen érdekes képet nyújt a hazai művészet XVIII. századi fejlődésének számos kérdéséről, elősegítve ezzel, hogy jobban tudjunk tájékozódni ennek az irodalomtörténeti szempontból kevésbé feltárt kornak általános művelődési viszonyaiban.

Klaniczay Tibor

Bessenyei György válogatott írásai. Válogatta és az utószót írta: Vajthó László. Bp. 1961. Magyar Helikon. 266 l. (Kis Magyar Múzeum 7.)

Vajthó László, akié a legfőbb érdem, hogy a felvilágosodás nagy magyar írójának művei új életre kelttek századunk harmadik, negyedik évtizedében, Bessenyei írásai breviáriumszerű, szemelvényes kötetének közrebocsátásával ismét ráirányítja figyelmünket irodalmunk ez értékes örökségére. Az egyes művek kiadása után Vajthó László most kiragadott, témák szerint csoportosított szövegrészekkel kívánja megmutatni — első sorban nem a szakembereknek, de a művelt olvasónak — Bessenyei törekvéseit, humanizmusát és minden időkhöz szóló mély, igaz emberségét. Az író, ki e szavakban summázta életét, munkásságát lényegét: „Ha pedig én is írásommal a közboldogság templomának oszlopa alá egy követ letehetek, abból származott vizagsztalásum a halálnak örök álmai közt is hevülésbe hozza hideg hamvait.”

A szemelvényekből kirajzolódik a teljes Bessenyei-kép. Megszólal a felvilágosult gondolkozó, ki jogot követel arra, hogy az ész, a tudás világánál vizsgálhassa meg a korábbi, babonáktól, tudatlanságtól elhomályosított ismereteket, mert „ki gyógyulhat meg vak-ságából, ha tévelygő szüleinek neveléssel általvett hamis tudományokat a maga lelkében kérdőre nem veheti, sem annak fontolására útja, szabadsága nem lehet?”

Tantúi vagyunk a küzdelemnek, melyet az író önmagával s a kor ferde nézeteivel vív, de meg nem alkuszik, mert „a kötelességét, hivataltal nem tevő ember nem érdemli, hogy ember legyék” — ő pedig vállalja hivatását, az igazság, a világosság hirdetését, még ha később elzárják is attól, hogy műveiben közvetlenül szólhasson kortársaihoz: „Hadd legyen inkább írásban igazság, mint nyomtatásban hazugság.”

Hű képet kapunk a szemelvényekből a tudás elterjedéséért s ezzel kapcsolatban a magyar nyelv jogaiért, felemeléséért harcoló, a babonákat, a természetellenes fana-

tizmust s az önzést elítélő, a nép nyomorának és jótalanságának is hangot adó íróról, ki a „közjó” s az erkölcs nevében még a régi, dicsőített történelmi nagyságokat, mint Nagy Sándort is, bírálat alá vonja s elítéli, mert „az olyan halandóru, ki semmi igazságot nem tekintvén, mindent elveszen mindentől és kedvét emberek öldöklésében keresi, nehéz feltenni, hogy személyének dicsőségén kívül azoknak boldogságáért fáradsa, akiket pusztít.”

Megismerhetjük a kötetből Bessenyei megfogalmazott és követett ars poetikáját és írói erőit is.

Arra a kérdésre, hogy van-e létjogosultsága ily szemelvényes, a szövegrészeket téma szerint csoportosító kötetnek, mikor a *Magyar Klasszikusok* sorozatban 1953-ban már megjelent egy bő válogatást tartalmazó Bessenyei-kötet — csak igennel felelhetünk. A szakemberek úgy is a teljes szövegeket olvassák, elmélyednek az író életművének tanulmányozásában — a széles olvasóközönséghez így férközhet közelebb az író; kis kötetben rajzolódik ki előtte a teljes emberi arc. Ha a téma szerinti csoportosítással kapcsolatban szóvá tesszünk valamit, ez csak a csoportosítás elvének nem következetes végigvitele, pl.: „A magyar nyelv felemeléséért” c. fejezetbe illene az *Egy Magyar Társaság iránt való jámbor szándékból* vett részlet s a „Beszéd az országnak tárgyáról” c. fejezetben levő szemelvény is. Az író ars poetikájára vonatkozó idézetek is a kötet több helyén olvashatók. A néhol következetlen csoportosítás eredményezte, hogy ismétlés is előfordul: a napkeleti nyelvek tanulmányozásának fontosságáról szóló idézet két helyen is olvasható (38. és 69. l.).

Mindezek ellenére Bessenyei népszerűsítése érdekében csak köszönet illetheti Vajthó Lászlót a válogatásért s az utószóért.

Törő Györgyi

Lipták Gábor: Jókai Balatonfüreden. Bp. 1960. Múzeumok Központi Propaganda-irodója. 87 l. 11 t.

A Jókairól szóló irodalom távolról nézve hatalmas erdőnek látszik, csak ha közelebb megyünk hozzá, akkor látjuk: mennyi olyan fa áll benne, aminek alig van gyökere. Nincs gyökere sok visszaemlékezésnek, cikkeknek, mert nem ragaszkodik a tényekhez, nem keresi az életrajzi adatok és a költői alkotások közötti összefüggést. Lipták Gábor dolgozata jól gyökerezett fa; szerzője — némely hiánytól eltekintve — ismeri a Jókai-irodalmat, magát Jókait, s kellő kritikai érzékkel foglalkozik tárgyával.